

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrakî, *Müsnedü Sa' d b. Ebî Vaḳḳâs* (nşr. Amir Hasan Sabrî), Beyrut 1407/1987; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 6; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 39; İbn Ebû Ya'lâ, *Ṭabakâtü'l-Hanâbile*, I, 21; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 353-355; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 6-7; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, I, 249-251; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 505; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 130-133; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 10-11; Süyûtî, *Ṭabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 220; Sezgin, *GAS*, I, 112; Muhammed Cäsîm Hammâdî el-Meşhedânî, *Mevâridü'l-Belâzürî 'ânî'l-üsreti'l-Ümeviyye ft En-sâbi'l-esrâf*, Mekke 1407/1986, II, 528-556.

M. YAŞAR KANDEMİR

DEVRAKİ, Ya'küb b. İbrâhîm

(يعقوب بن إبراهيم الدورقي)

Ebû Yûsuf Ya'küb b. İbrâhîm
b. Kesîr ed-Devrakî
(ö. 252/866)

Muhaddis.

166'da (782-83) Bağdat'ta doğdu. Kardeşi muhaddis Ahmed b. İbrâhîm gibi Abdî ve Kaysî nisbeleriyle de anılır (Devrakî nisbesinin anlamları için bk. DEVRAKİ, Ahmed b. İbrâhîm).

Bağdat'ta tâbiinin büyüklerinden meşhur hadis ve fıkıh âlimi Leys b. Sa'd'ı gördüğü söylenen Devrakî ilim tahsil etmek için çeşitli ülkelere seyahat etmiş, Yahyâ b. Maîn, Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ el-Kattân, Vekî b. Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî gibi muhaddislerden hadis öğrenmiş, Ahmed b. Hanbel'den de faydalanmıştır. Kendisinden de *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden başka kardeşi Ahmed ed-Devrakî, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtîm er-Râzî, İbn Huzeyme, Yahyâ b. Saîd gibi büyük muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. *eṭ-Ṭabakât* sahibi İbn Sa'd da onun talebesi olmuştur.

Nesâî ve İbn Hibbân onun güvenilir bir muhaddis olduğunu söylemişlerdir. Hatîb el-Bağdâdî ve Zehebî'nin de güvenilir bir hadis hâfızı olarak nitelendirdikleri Devrakî kendi döneminde Irak bölgesinde çok hadis rivayet etmekle tanınmıştır. Kaynakların çoğunda Devrakî'nin bir müsnedî olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Dâvüdî onun bir de tefsir yazdığını söylemekte ise de hocası Hüseyim b. Beşîr'in *et-Tefsîr*'ini rivayet etmiş olması sebebiyle (bk. Sezgin, I, 38) böyle bir hükme varılmış olabileceği akla gelmektedir.

Devrakî Bağdat'ta ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakât*, VII, 360; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, IX, 202; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 277-280; İbn Ebû Ya'lâ, *Ṭabakâtü'l-Hanâbile*, I, 414-415; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 353-354; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 141-144; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 505-506; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XI, 381-382; Dâvüdî, *Ṭabakâtü'l-müfessîrin*, II, 377; İbnü'l-İmad, *Şezerâtü'z-zeheb*, II, 126; *Hediyyetü'l-ârifin*, II, 537; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 194; Sezgin, *GAS*, I, 38.

SELMAN BAŞARAN

DEVРАН

(دوران)

Sûfilerin yalnız başına
veya topluca vedce gelip dönerek
zikir yapmaları anlamına gelen
tasavvuf ve müzik terimi.

Bir vaazın, okunan Kur'an âyetlerinin veya ilâhinin etkisiyle uygulanan ve çoşan bir sûfinin çok defa gayri ihtiyarî olarak yerinden fırlayıp dönmeye başlamasına devir, devran, deveran, çarhetme, hareket, kıyam ve semâ gibi isimler verilmiştir. Devran bir sûfinin tek başına dönmesiyle olduğu gibi bazan derviş cemaatinin topluca ayağa kalkıp dönmeleriyle de gerçekleşir. Bu olay sûfinin iradesi dışında meydana gelirse mutasavvıflar bunu makbul bir hal sayarlar. İradeli olarak yapılan devran ise özellikle ilk sûfiler tarafından pek hoş karşılanmamışsa da daha sonra tarikat mensupları arasında usulüne uygun ve samimi olarak uygulanması şartıyla bunda bir sakınca görülmemiştir (Serrâc, s. 377-382).

Devranın saiki kalbe gelen vârid* ve cezbedir. Sûfî bazan tasavvuf meclislerinde Kur'an, vaaz ve özellikle ilâhi dinlerken kendisine gelen vâridlerin (vâridât) tesiriyle duygulanıp heyecanlanır. Bu durumda mümkün olduğu kadar heyecanını belli etmeden sükûn halini muhafaza etmesi tasavvufî edeptendir. Fakat vârid güçlü, sâlik de çok duyarlı ise sükûnetini muhafaza edemeyip sallanmaya başlar; bazan elinde olmaksızın yerinden sıçrar ve çoşarak dönmeye başlar; bazan da yere yığılıverir. Heyecanı geçince sakinleşir ve sessizce yerine oturur. Tek başına deveran eden derviş çok defa bulunduğu noktada, bazan Mevlâvîler gibi bir daire oluşturacak şekilde döner. Toplu olarak gerçekleştirilen devran dervişler bir halka oluşturarak dönerler. Mevlâvî semâında olduğu gibi bunun belli bir zeminde belli bir düzen

içinde belli daireler üzerinde dönülerek gerçekleştiği de olur. Bir dervişin devrana başlaması için sûfiler meclisinde veya tarikat âyinine bulunması gerekmez; işittiği herhangi bir söz veya sesin tesiriyle de çoşup devretmeye başlayabilir.

Kuşeyrî, IV. (X.) yüzyılda yaşayan Cehm ed-Dukkî adlı sûfinin sûfiler meclisinde çoşup devran yaptığını kaydeder (*er-Risâle*, s. 205). V. (XI.) yüzyılda yaşayan Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr'ın ise sabaha kadar süren semâ meclisleri düzenlediği (İbnü'l-Müneyyir, s. 236, 240, 384), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin kuyumcular çarşısından geçerken çekicilerin çıkardığı sese kendini kaptıracak sokakta devran etmeye başladığı bilinmektedir.

Devran, Melâmîyye ve Nakşibendiyye dışında mutasavvıfların çoğu tarafından kabul edilip uygulanmıştır. Ancak devranla (hareket) sükûn hali mukayese edilip aralarında bir tercih yapma cihetine gidildiği de olmuştur. Bazı mutasavvıflar hareket, bazıları ise sükûn halinde olmayı tercih ederken tercihlerinin içinde bulunulan şartlara bağlı olduğunu söyleyenler de vardır. Ebû Saîd el-A'râbî hareketin vâride bağlı olduğunu, bazı vâridlerin hareket, bazıların sükûn tesiri yaptığını söyler (bk. Serrâc, s. 383). Başka bir açıklamaya göre sâlik ya istitâr (perdenin çekilmesi) veya tecellî (perdenin kalkması) halinde bulunur. Birinci halde iken hareket etmesi, ikinci halde iken sükûnet halinde bulunması gerekir. Bununla beraber hareket zaaf ve acz, sükûn kemal işaretidir (Kuşeyrî, s. 647, 746).

Kâdiriyye, Rifâiyye, Mevleviyye, Sühreverdiyye, Çiştîyye, Halvetiyye başta olmak üzere hemen bütün tarikatlarda devranî zikre büyük önem verilmiş ve tarikatın bir esası haline getirilmiştir. Mevlâvîlik'te adını Sultan Veled'den alan üç devir (edvâr-ı selâse) vardır. Bu devir, dervişlerin düzenli ve edalı bir şekilde semâhânedede üç defa dolaşmalarından ibarettir. Devirlerden her birinde belli selâmlar ve dualar okunarak devranın önemine ve insan tabiatıyla olan ilişkisine işaret edilir (Ankaravî, s. 67). Hem kendi eksenlerinde hem de semâhânedede belli daireler üzerinde dönen Mevlâvîler şeyhi kutba, semâzenleri de bu kutub çevresinde dönen yıldızlara benzetirler.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Hak tâlibi olanların sülûk esnasında iki yol takip ettiklerini, bunlardan uzun ve doğru olan